אמור

א. שוין געריעדט פיל מאל אז יעדער ענין פון תורה איז א הוראה — תורה מלשון הוראה[1] — צו יעדן אידן בכל הזמנים ובכל המקומות אין עבודת ה', ווייל התורה (אויך אלס הוראה) היא נצחיית[2].

אזוי איז דאס אויך בנוגע שם הסדרה, וועלכע זיינען באשטימט געווארן לויט מנהג ישראל (—תורה היא), אז ער ענטהאלט א הוראה לכל אחד ואחת.

אזוי איז עס אויך בפרשתנו, וואס שמה אשר יקראו לה במנהג ישראל איז פ' אמור[3] — אז כאטש דער ווארט „אמור" באציט זיך (כהמשך הכתוב) „אל הכהנים", וויבאלד אבער אז די פרשה ווערט אנגערופן (ניט „אמור אל הכהנים", נאר) „אמור" סתם[4] — איז מובן, אז דער ענין פון „אמור" איז א הוראה כללית פאר יעדן אידן.

וצריך ביאור:

דער ווארט „אמור" מיינט, ניט בלויז א היתר אויף אמירה, נאר א ציווי, און נאך מער — עס שטייט ניט דערביי קיין הגבלה — איז משמע אז דא רעדט זיך וועגן אן אמירה רצוי', אויף וועלכע מען זאגט אן,

דארף מען פארשטיין: וועלכע אמירה איז מרומז און געמיינט דערביי? — מען קען ניט זאגן אז דאס מיינט א הוראה וועגן אמירה ודיבור בתורה — ווייל אויף דעם געפינט מען דאך אין תורה א ציווי מפורש: „ודברת בם"[5]. אויך דארף מען מבאר זיין דעם חילוק און גדרים פון דעם אמור הרצוי וטוב לגבי דער הוראה (און אויך בל' סתם) „אמור מעט"[6] און „לא[7] מצאתי לגוף טוב[8] משתיקה"[9]?

---

1) גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק. וראה זח"ג נג, ב.

2) תניא רפי"ז.

3) להעיר, דגם סיום הסדרה (כד, יא) הוא בענין הדיבור (אמור), אלא שהוא בכיוון הפכי — אמירה בלתי רצוי', וגם הסיבה הראשונה לזה שם היתה — מפני „ושם אמו שלומית בת דברי" — דברנית היתה כו' (שם ובפרש"י).

4) ברמב"ם סדר תפלות בסופו „אמר אל הכהנים", אבל ברמב"ם שם — רוב הסדרות נקראו בב' או ג' תיבות.

---

*) ראה לקו"ש חכ"א ע' 146 הערה 6 ובהנסמן שם.

5) ואתחנן ו, ז — הובא ברמב"ם בפיה"מ לאבות פ"א מי"ז (שהובא לקמן בפנים); וזו היא מצות עשה חיובית שנא' ודברת בם (וראה גם הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ב). וראה רמב"ם (ואדה"ז) ריש הל' ת"ת ובמנין המצות בריש ספר היד מ"ע יא (אלא שבס' המדע (ירושלים תשכ"ד) הובאה גירסא במנין המצות שם שהרמב"ם מביא (גם) סיום הפסוק — ודברת בם). ואכ"מ.

6) אבות שם מט"ז.

7) שם מי"ז.

8) בפיה"מ להרמב"ם (הוצאת קאפח) ובכ"מ הגירסא „טוב אלא שתיקה". וכ"ה ברמב"ם שבהערה 10.

9) ומ"ש בפיה"מ להרמב"ם (שבהערה 11) ב„החלק הד'" ש„הדבור בשבח המעלות השכליות או מעלות המדות ובגנות הפחיתות כו'" הוא נאהב ורצוי ובזה צריך לדבר (וראה לקמן הערה 13) — הרי בפשטות, אין זה בנוגע לענין הדבור, אלא על התוכן (והכוונה בזה היא (כמ"ש בפיה"מ שם) „להעיר הנפש כו'"). וע"ד המבואר לקמן בפנים (מפיה"מ שם) בנוגע לתורה. ולהעיר מסיום לשונו

ולהעיר — בנוגע אמירה בתורה גע־פינט מען דעם פסק הרמב״ם[10] (בהמשך צו „לא מצאתי לגוף כו׳״) „וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרובים״.

און אע״פ אַז בדברי תורה דאַרף מען מרבה זיין באמירה, און ווי דער רמב״ם איז מאריך אין פירוש המשניות[11] (אין משנה הנ״ל „לא מצאתי כו׳״) בנוגע די חמשה חלקים וואָס „הדבור יחלק לפי חיוב התורה״, אַז די ערשטע מדריגה — דער דיבור וועלכער איז „מצוה בו והוא קריאת התורה ולימודה וקריאת תל־מודה״[12] — איז „אילו הי׳ האדם יכול לדבר בו כל ימיו הי׳ טוב״[13]

ואע״פ אַז דער עיקר מעלה בזה איז דער תוכן הדיבור בדברי תורה[14]. און ווי דער רמב״ם איז אַרטן[15] ממשיך „שיש־תדלו[16] להרבות הענינים במעט דברים לא שיהי׳ הענין בהיפך והוא אמרם[17] לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה״[18] —

מיינט עס ניט זאָגן אַז דיבור ב־תורה קען זיין בלתי רצוי און דערפאַר דאַרפ׳ן זיי זיין מועטים, נאָר — אַז די קלאָרקייט און השגת התורה, איז בשעת מען גיט איבער ענינים מרובים אין דברים מעטים[19].

ב. די ענינים פון תורה שבכתב ווערן מפורש און מפורט (מער בגלוי) אין תורה שבעל פה. ובענינו: עס שטייט אין מדרש[20] בריש פרשתנו[21]

שם בחלק הד׳ „וזה החלק (דדבור) רצה לומר למוד המדות כו׳ יקרא דרך ארץ״.

10) הל׳ דעות פ״ב ה״ד (וראה לקמן הערה 33).

11) אבות שם. ובפיה״מ הוצאת קאפח היא מט״ז.

12) כ״ה בפיה״מ לפנינו. ובתרגום קאפח (במקום וקריאת תלמודה —) „והעיון בפירושה״.

13) ובתרגום קאפח „אם יוכל האדם לדבר בהם כל ימי חייו הרי זו היא התכלית״. ולהעיר שכולל בזה לא רק החלק (הראשון) שהוא מצווה בו — דבור התורה, כ״א גם החלק (הרביעי) „האהוב״ (ובקאפח „הרצוי״) והוא הדבור בשבח המעלות השכליות או מעלת המדות וכו׳.

14) וזהו מהחילוקים בין תורה שבכתב ותורה שבע״פ, שבתושב״כ העיקר הוא (קיום מצות) ודברת בם, דבור בד״ת; משא״כ בתושבע״פ, אף שהרהור לאו כדבור דמי ומהרהר בד״ת א״צ לברך (שו״ע אדה״ז או״ח סמ״ז ס״ב), מ״מ עיקרו — הבנה והשגה. שלכן, בתושבע״פ אם אינו מבין הפירוש, אינו

נחשב לימוד כלל, משא״כ בתושב״כ (שו״ע אדה״ז הל׳ ת״ת ספ״ב).

15) בפירוש המשניות.

16) ובהוצאת קאפח — בשינוי ל׳ קצת.

17) פסחים ג, ב.

18) וראה גם פיה״מ שם התנאי הראשון. ולהעיר ממ״ש להלן בפיה״מ שהדבור לא יאסר ויותר ויאהב וימאס ויצוה באמירתו מצד הלשון שנעשה [בו] אבל מצד ענינו כו׳.

19) ע״פ המבואר לעיל בנוגע לדבור בתורה, מובן ג״כ שאין מסתבר לפרש ההוראה ד„אמור״ בשאר המצות „התלויות בפה בקנה״ המנויות בספר חרדים (פ״ד. ע״ש).

20) להעיר מסה״מ תרס״ה (ע׳ חצר) בנוגע למדרש, שע״י מדרש דוקא „רואים״ (ו„מרגישים״) גם ענינים שמצ״ע „וואלטן דאָס כלל ניט דערהערן״. ע״ש.

21) ויק״ר ר״פ כו.

•) וי״ל שלכן כתב הרמב״ם בהקדמתו לספר יד החזקה ד״ה ובזמן הזה „לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח״כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבע״פ כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם״. דלכאורה, מהו ההכרח (לפי ביאורו שם) ללמוד תורה שבכתב **בפ״ע** (דאם בשביל לידע ולהבין מקור המצות בתורה, הרי הפסוקים שמהם נלמדות המצות

הביא הרמב״ם בספרו — במנין המצות, בההלכות)?

אלא כי נוסף על פי׳ הפשוט, שבא לבאר מה ש„קראתי שם חיבור זה **משנה תורה** לפי שאדם קורא כו״ (ובפרט שכל הגדר דתושבע״פ (ש„חיבור זה מקבץ לתורה שבע״פ כולה״) הוא „פירושה״ דתושב״כ, כמ״ש הרמב״ם שם בתחלת הקדמתו) — יש לומר, שהוא מפני שצריך לקיים גם המצוה **דדבור** בתורה (בפ״ע), שהוא בעיקר בתושב״כ.

אויפן פסוק „אמור אל הכהנים": „אמרות ה' אמרות טהורות[22] אמרות בשר ודם אינן אמרות טהורות, בנוהג שבעולם מלך בו"ד נכנס למדינה כל בני המדינה מקלסין אותו וערב לו קילוסן אמר להם למחר אני בונה לכם כו' ישן לו ולא עמד, היכן הוא והיכן אמרותיו, אבל הקב"ה אינו כן אלא וה' אלקים אמת[23] למה הוא אמת א"ר אבין שהוא[24] אלקים חיים ומלך עולם".

און ווי‌באָלד אַז אידן זיינען „חיים" ווייל זיי זיינען דבוקים בה'[25] — „ואתם הדבקים בה"א חיים כולכם היום"[26] — איז מובן, אַז אויך ביי אידן איז דאָ כביכול אַן אמירה צו אַ צווייטן וועלכע איז טהורה, וועלט זיכער מקויים. נאָכ־מער: ווי‌באָלד אַז צדיקים דומים לבוראם[27], איז כשם ווי די אמירה פון דעם אויבערשטן איז ניט בלויז אַז די אמירה וועלט זיכער מקויים במעשה, נאָר די אמירה גופא פועל'ט, בדבר ה' שמים נעשו[28], בעשרה מאמרות נברא העולם[29] — עד"ז כביכול איז אויך ביי צדיקים פאָראַן אַן אמירה וואָס די אמירה גופא איז פועל פעולה.

וואָס פאָר אַן אמירה וועלט דאָ גע־מיינט? — איז עס מובן פון דעם המשך אין דברי המדרש[30] „מצינו תינוקות בימי דוד עד שלא טעמו טעם חטא היו יודעים לדרוש את התורה מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור והוה דוד מצלי עליהון אתה[31] ה' תשמרם אתה ה' נטר אורייתהון בלבהון תנצרם[31] מן הדור זו כו'. (און איז ממשיך, אַז פונדעסטוועגן:) אחר כל השבח הזה יוצאין למלחמה ונופלין, אלא ע"י שהיו בהם דלטורין היו נופלין"; און דער מדרש איז מאריך אין דעם חומר ענין פון לשון הרע און פירט אויס „ולמה קורא שלישי שהוא הורג שלשה האומרו והמקבלו והנאמר עליו"[32].

איז דערפון מובן אַז די אמירה טובה ורצוי', וואָס אויף דעם קומט די הוראה „אמור", איז — דער היפך הגמור פון לשון הרע — אמירה בשבח חבירו; און אַז די אמירה אַליין פועל'ט.

ג. וועט מען דאָס פאָרשטיין בהקדים דברי הרמב"ם בהל' דיעות[33]: אין פרק ה'[34] אין דער הלכה וואו דער רמב"ם איז מבאר ווי עס דאַרף זיין דער דיבור פון אַ ת"ח, זאָגט ער „מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל". ווייטער, אין פרק ו'[35] זאָגט דער רמב"ם „מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר[36] ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו כו'".

---

22) תהלים יב, ז.
23) ירמי' יוד, יוד.
24) המשך לשון הכתוב שם.
25) אבות דר"נ ספל"ד.
26) ואתחנן ד, ד.
27) ב"ר פס"ז, ח. אסת"ר פ"ו, ב. רות רבה פ"ד, ג. ועוד.
28) תהלים לג, ו.
29) אבות רפ"ה.
30) ויק"ר שם, ב.
31) תהלים יב, ח (ושם „תצרנו").
32) ויק"ר שם לפנינו ממשיך ומביא עובדא ע"ז. וראה ויק"ר הוצאת מרגליות שליתא בכל הכתבי יד.
33) שהלכות אלו ברמב"ם לומדים (לפי חלוקת הרמב"ם בהשיעור יומי — ג' פרקים ליום) בשנה זו (תשד"מ) בהימים שמתברכים משבת זו: ביום א' פ' בהר — פ"א־ב; ב' בהר — פ"ג־ה; ג' בהר — פ"ו־ז.
34) ה"ז.
35) ה"ג.
36) קדושים יט, יח.

וצריך ביאור — וואס מיינט דער רמב"ם מיטן „מספר בשבח חבירו כו'" וואס ער זאגט (אויך) ביי א תלמיד חכם: וואס קומט צו אין דעם במיוחד ביי ת"ח, וויבאלד אז דאס איז א חיוב ומצוה אויף יעדן אידן[37], ווי דער רמב"ם זאגט (כנ"ל) אין פ"ו „מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו . . לפיכך צריך לספר בשבחו"?

בפשטות קען מען ענטפערן:

דער חילוק צווישן די צוויי הלכות אין די צוויי פרקים איז: אין פ"ה רעדט דער רמב"ם וועגן דינים וחיובים פון א ת"ח וועלכע זיינען נוגע צום ת"ח עצמו. און ווי דער רמב"ם הייבט אן דעם פרק „כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו והוא מובדל בהם משאר העם כך צריך שיהי' ניכר במעשיו כו' ובדבורו כו'". וואס דאס רעדט זיך וועגן ענינים וועלכע זיינען פאַרבונדן מיט מעלתו של הת"ח עצמו „המובדל משאר העם" און ווי דער רמב"ם פירט אויס דעם פרק „ואדם שעושה כל המעשים האלו וכיוצא בהן עליו הכתוב אומר[38] ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר".

[וויבאלד ער איז א ת"ח, דארפן בא אים זיין „כל המעשים האלו (די אלע צען ענינים וואס דער רמב"ם רעכנט אויס) נאים ומתוקנים ביותר"[39], ווארום דעמאלט „הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאוים למעשיו" און ער איז „מקדש את ה'"[40].

אין פ"ו אבער, רעדט זיך (בעיקר) וועגן דעם קיום המצוה פון „ואהבת לרעך כמוך", וועגן די הנהגות פון א אידן לטובת דעם צווייטן אידן [וואס דער תוכן פון דעם רוב הפרק — איז די השפעה והתועלת פון איינעם אויפן צווייטן, אנהויבנדיק פון התחלת הפרק: „דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו כו' לפיכך צריך כו'", און עד"ז כמה ענינים בפרק זה וועגן מצות שבין אדם לחבירו, וועלכע זיינען נוגע א צווייטן אידן[41]]:

און ווי דער רמב"ם איז דאַרט ממשיך „לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו כו'"[42].

און דאס איז דער חילוק צווישן די צוויי הלכות: ביי דעם חיוב אויף כל אדם (אין פ"ו) „לספר בשבחו" בנוגע א צווייטן אידן מצד מצות ואהבת לרעך

37) ואין לומר דההוספה בת"ח, שהוא מספר בשבח כל אדם, גם נכרי, וכלשונו לפנ"ז בהלכה זו „דבורו בנחת עם כל הבריות" — כי: א) מפורש „מספר בשבח חבירו". ב) ועיקר: „אסור לספר בשבחן" של נכרים (רמב"ם הל' ע"ז פ"י ה"ד).

38) ישעי' מט, ג.

39) רמב"ם שם (הל' דעות) בריש הפרק.

40) רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ה.

41) ראה שם (הל' דעות פ"ו) ה"ו ואילך.

42) בשו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ה העתיק לשון הרמב"ם, אלא שבמקום „צריך לספר . . על ממונו" כתב „צריך לחוס על כבודו ועל ממונו", עיי"ש (ובמ"מ שם).

ולכאורה הטעם בזה, לפי שלהלן (שם סי"ב) מוסיף על לשון הרמב"ם (הל' דעות פ"ו ה"ד — הובא בשו"ע שם לפנ"ז — „וכל המספר בטובת חבירו בפני שונאיו הרי"ז אבק לה"ר") וכותב „אבל בפני אוהביו מותר לספר בשבחיו ובלבד שלא ירבה יותר מדאי מתוך כו' א"א שלא יבוא לידי גנות" (וראה המקורות בהמ"מ שם) [משא"כ להרמב"ם, הרי שלא בפני שונאיו (לא רק מותר, אלא אדרבה) צריך לספר בשבחו, כנ"ל. וצע"ק בכס"מ הל' דעות שם. וראה לקו"ש חי"ז ע' 492]. ואכ"מ.

כמוך, איז די הדגשה אויף דעם וואס דער צווייטער איד האָט אַ תועלת פון דעם, דער „כבוד חבירו" איז — אַזוי ווי בא חס על ממון חבירו, צוליב דער טובה און תועלת פון דעם חבר; משא"כ דער „מספר בשבח חבירו" (אין דער הלכה בפ"ה) בנוגע אַ ת"ח — איז דער חיוב לספר בשבח חבירו ניט צוליב חבירו, נאָר אַ חלק פון זיין (דעם ת"ח) עבודה ומעלתו (און ער ברענגט כבוד וקידוש ה', כנ"ל)[43].

ד. אָבער דאָס איז ניט קיין ביאור מספיק, ווייל דער רמב"ם איז מוסיף בנוגע אַ ת"ח „(מספר בשבח חבירו) ולא בגנותו כלל", ולכאורה: אין דעם (אַז מען טאָר ניט מספר זיין „בגנותו כלל") איז ניטאָ קיין נפק"מ צווישן דעם חיוב פון אַ ת"ח און דעם חיוב ביי „כל אדם"; דאָס איז דאָך — איסור לשון הרע, ווי דער רמב"ם זאָגט באריכות ווייטער אין אַ פרק בפני עצמו[44].

אפילו מ'זאָל זאָגן אַז דער רמב"ם וויל דערמיט מדגיש זיין אויף וויפל אַ ת"ח איז זהיר בדבורו, אַז ער איז ניט מספר בגנות חבירו „כלל"*[44] — האָט דער רמב"ם געדארפט פריער זאָגן די הלכה הכי חמורה, התמידית וכו' „אינו מספר בגנות חבירו כלל" און דערנאָך מוסיף זיין אַז מזמן לזמן איז ער מספר בשבחו.

ווי פאָסט צו זאָגן אַז ער איז מספר בשבח חבירו, און אויך — ער איז ניט מספר בגנותו!

ועל כרחך צריך לומר, אַז דער רמב"ם רעדט דאָ ווען אַ גדר מיוחד אין „מספר בשבח חבירו", ביי ווען עס פאָדערט זיך די באַוואַרעניש והוספה „ולא בגנותו כלל"[45].

איז דער ביאור בזה: „מספר בשבח חבירו" ביי אַ ת"ח זאָגט דער רמב"ם בהמשך צו (דבר המשנה באבות[46]) „ודן את כל האדם לכף זכות". ויש לומר, אַז דאָ רעדט זיך ווען „חבירו" באָ ווועמען מען דאַרף אַנקומען צו מלמד זכות זיין אויף עם. ד.ה. אין דער הנהגה פון חבירו איז דאָ אַ דבר בלתי רצוי, אָבער זייענדיק אַ ת"ח (וואָס פירט זיך לויט די „מילי דחסידותא"[47] פון מס' אבות) איז ער אים דן לכף זכות.

און בנוגע דעם, החיוב פון דן זיין לכף זכות, איז דער רמב"ם מחדש אַז אַ ת"ח

---

43) ולהעיר מחינוך מצוה רמג (בהמצוה „לאהוב כל אחד מישראל") „ואם יספר עליו דברים יספרם לשבח ויחוס על כבודו". כן להעיר שמסיים שם „עליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר" — הכתוב שהביא הרמב"ם בנוגע לת"ח (בספ"ה מהל' יסוה"ת וספ"ה מהל' דעות כנ"ל). ואולי זה קאמר רק על מ"ש לבסוף „והמתנהג עם חבירו דרך אהבה ושלום וריעות ושמח בטובו".

44) הל' דעות פ"ז ה"ב ואילך. ועד"ז מובן שא"א לומר שהכוונה ברמב"ם (שם פ"ה) שמספר בשבח חבירו באופן שלא יבוא לידי גנותו — כי ג"ז מפורש ברמב"ם שם פ"ז ה"ד שהוא אבק לשון הרע, וכנ"ל הערה 42.

*) אלא שברמב"ם מביא ג"כ התחלת הכתוב „ויאמר לי **עבדי** אתה", משא"כ בחינוך.

*44) ואפילו כשאין בו משום לשון הרע — ראה רמב"ם שם פ"ז ה"ה.

45) ועפ"ז יומתק גם הלשון „מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל" — בחדא מחתא, ולא בבבא בפ"ע „ואינו מספר בגנותו כלל". ולהעיר מרמב"ם הוצאה הנ"ל (הערה 5) שבכמה דפוסים וכת"י הוא כנ"ל „ואינו מספר בגנותו (מגנותו) כלל".

46) פ"א מ"ו.

47) ראה ב"ק ל, א. וראה נמוק"י שם. וראה גם הקדמת הרמב"ם לשמונה פרקים שלו. לקו"ש חי"ז ע' 347.

איז „מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל" — מספר בשבח אע"פ אז בשעת מעשה זעט ער „גנותו", און נאכמער — ער איז „מספר בשבח חבירו" באופן אז דער גנות ווערט אינגאנצן נשלל, „כלל".

ה. מען דארף אבער פארשטיין: וואס איז די שייכות מיוחדת פון דעם ענין דוקא צו א ת"ח?

ויש לבאר: גלייך פאר דעם ענין פון „ודן את כל האדם לכף זכות" זאגט דער רמב"ם אז א ת"ח דארף זיך פירן אזוי עס זאל זיין רוח הבריות נוחה הימנו, וואס דערפאר דארף זיין „דבורו בנחת עם כל הבריות" וכו'.

און דערפון קומט ארויס א חילוק צווישן א ת"ח און כל אדם אין זייער יחס צו איינעם וואס האט א „גנות" — בשעת מען זעט ביים צווייטן א דבר בלתי רצוי, דארף מען טאן אלץ וואס מ'קען צו מבטל זיין דעם דבר בלתי רצוי, דאס קען אבער געטאן ווערן אויף צוויי אופנים:

דער וואס איז ניט קיין ת"ח (און דעריבער מוז ביי אים ניט זיין בתכלית השלימות די הנהגה פון „רוח הבריות נוחה הימנו") — איז ער מוכיח חבירו (לויט דרכי התורה) אויף זיין חטא ועון[48].

אבער א ת"ח, וואס „דבורו" דארף זיין „בנחת עם כל הבריות", איז מבטל „גנותו" של חבירו באופן של „נחת"[49]:

ער איז „מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל" — וואס דער עצם סיפור בשבח חבירו איז מגלה זיין שבח, זיינע מעלות טובות, און דאס גופא פועל'ט אז דער ענין של „גנות" ווערט נחלש — ביז ער ווערט בטל.

וע"ד הידוע בפירוש מרז"ל (יסוד הנ"ל סוס"ב) בנוגע לשון הרע („לשון תליתאי קטיל תליתאי"[50]) „הורג שלשה האומרו והמקבלו והנאמר עליו"[51] — דלכאורה: דאס וואס לשון הרע שאדם דעם וואס רעדט און דעם וואס הערט איז מובן, היות אז זיי ביידע האבן זיך באטייליקט אין דער עבירה — און אזא הארבע עבירה וואס חז"ל[52] פארגלייכן איר צו דער הארבקייט פון ע"ז ג"ע ושפ"ד צוזאמען: וואס איז אבער שול־דיק דער בארעדטער? ער האט דאך ניט געטומען קיין אנטייל אין דער עבירה, איז פארוואס זאל אויך ער ליידן?

איז דער ביאור אין דעם: די איגנ־שאפט פון דיבור איז ארויסצובערענגען אן ענין פון העלם (מחשבה) צו גילוי. און דעריבער, ווען מען רעדט וועגן יענעמס רע[53] און מ'ברענגט עס אל הגילוי בדיבור, איז דאס עלול צו שאטן יענעם[54]. ווען מ'וואלט וועגן דעם ניט

48) ראה שם (הל' דעות פ"ו) ה"ו ואילך.

49) היינו לא שאינו מוכיח את חבירו שהרי פשיטא שגם ת"ח מקיים הציווי הוכיח תוכיח את עמיתך (קדושים יט, יז) ובאופן המבואר ברמב"ם שם ה"ו ואילך — ובשו"ע אדה"ז סקנ"ו ס"ו ואילך — אלא שנוסף ע"ז, ובעיקר — מבטל גנותו ע"ז שמלמד זכות עליו, כבפנים.

50) ערכין טו, ב. ובהנסמן בהערה הבאה.

51) ויק"ר שבהערה 30. וכ"ה בערכין שם לגירסת הב"ח (וראה פרש"י שם). ירושלמי פאה פ"א ה"א. רמב"ם הל' דעות פ"ז ה"ג (ובכס"מ מציין לערכין). וראה שו"ע אדה"ז שם ס"י.

52) ערכין שם. רמב"ם שם.

53) כידוע דלה"ר (משא"כ — מוציא שם רע) — הוא בדבר אמת (רמב"ם שם ה"ב. שו"ע אדה"ז חאו"ח סקנ"ו ס"י (וש"נ)).

54) וע"ד „לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן" (כתובות ח, ב ובחדא"ג מהרש"א שם). וראה שו"ע

געריעדט — וואלט יענעמס רע אפשר געבליבן בהעלם און עס וואלט ניט ארויסגערופן די תוצאות הבלתי רצויות.

ס'איז דאך א כלל, אז „מדה טובה מרובה ממדת פורעניות"[55], איז מה־דאך אז דאס ריידן וועגן א צווייטנס גנות האט א שעדלעכע ווירקונג אויף יענעם, איז מכש"כ אז עס איז אזוי (און נאך מער) אין דער מדה טובה, אז בעת מען רעדט וועגן יענעמס טוב און מעלות האט עס אודאי א גוטע ווירקונג אויף דעם וועלכן מ'לויבט, און עס גיט אים א חיזוק וסיוע אין זיין עבודה — מען ברענגט ארויס בגילוי און בפועל זיין טוב און זיינע מעלות[56].

ו. א טיפערער ענין י"ל אין דעם: לשון הרמב"ם „ולא בגנותו כלל" קומט לערנען, אז א ת"ח וואס איז מקיים דעם ענין פון „ודן את כל האדם לכף זכות" כדבעי, איז סוף סוף זעט ער איבער־הויפט ניט גנות ביי חבירו.

ווען מען דאס פארשטייט דורך א תוספת ביאור אין דעם מאמר „ודן את כל האדם לכף זכות":

דער אלטער רבי איז מבאר בארוכה אין תניא[57] אין דעם ביאור מחז"ל[58] „אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו" — ווייל „מקומו גורם לו לחטוא, להיות פרנסתו לילך בשוק כו' ועיניו רואות כו'".

ועפ"ז י"ל אז אויך דער ענין וועדט נכלל אין דעם מאמר „ודן את כל האדם לכף זכות", אז בשעת מען זעט ווי יענער טוט א זאך שלא כדבעי, דארף מען געפינען א טעם פארוואס ער איז ניט שולדיק אין דעם באגאנגענעם דבר לא טוב[59].

ואע"פ אז דער ביאור הנ"ל נעמט אראפ דעם ענש און שולד פון חבירו ביים טאן אן עבירה, מ'איז דערמיט מבטל די „חובה" — עס איז אבער אין דעם ניטא אן ענין פון זכות („דן . . לכף זכות") מלשון זך, זכיות?

איז דער ביאור בזה: בשעת מען זעט א אידן, וועמען דער אויבערשטער שטעלט צו גרויסע נסיונות (ווי אין דער דוגמא הנ"ל — אז „פרנסתו לילך בשוק כו' ועיניו[60] רואות כו'"), איז דאס גופא א באווייז אז דער אויבערשטער וועלכער איז מבקש נאר לפי כוחם[61] האט אים פריער געגעבן העכערע כוחות צו קענען בייקומען שווערערע נסיונות.

אדה"ז חו"מ הל' שמירת גוף כו' ס"ב. ולהעיר מוח"ב רסד, סע"ב ואילך. היום יום כט תשרי.

55) סוטה יא, א. וש"נ. רש"י יתרו כ, ו.

56) יתרה מזה מצינו (לטוב) אפילו בנוגע להבנה והשגה ש„מורי וזלה"ה (ההי"מ) הי' נוהג כשנפלה לו איזה השגה במוחו הי' אומרה בפה אף שלא יבינו השומעים כ"כ . . בכדי להמשיך את ההשגה . . בזה העולם . . ע"ז שמדברה כו' ממשיכה לעוה"ז ואזי יוכל אחר אף שהוא בסוף העולם להשיגה . . מאחר שישנה בעוה"ז כו'" (מאמרי אדה"ז — הקצרים ע' תסד. וש"נ). וראה לקו"ש חי"ג ע' 209 בהערה.

57) רפ"ל.

58) אבות פ"ב (הפרק דשבת זו — בשנת תשד"מ) מ"ד.

59) במפרשי המשנה (אבות פ"א שם) פי' (ע"פ שבת קכז, ב) שכוונת המשנה למעשה שאפשר לפרשו שהי' מעשה טוב או מעשה רע — שצריך לדונו לכף זכות, שלא נעשית עבירה אלא נתכוון (והי' מעשה) לטובה.

אבל מזה מובן, לכאורה, שגם אם ברור שנעשית עבירה, עכ"פ צריכים לדונו לכף זכות, למצוא טעם ולימוד זכות שלא הי' אשם בזה (מלבד אם הוא רשע מפורסם — ראה רמב"ם, רבינו יונה ועוד שם), כבפנים.

60) שאינם ברשותו של אדם (ב"ר פס"ז, ג. תנחומא תולדות יא. וראה נדרים לב, ע"ב וברש"י ופי' הרא"ש שם).

61) במדב"ר פי"ב, ג.

דער „לימוד זכות" איז ניט נאר א טעם אויף ניט באשולדיקן חבירו, נאר דערמיט ווערט אויך ארויסגעברַאכט דער צד ה„זכות" והמעלה פון חבירו, אז ער האט געהויבענע כוחות — געגנו־געגנדע אפילו אויף צו בייקומען אזעלכע שווערע נסיונות.

און דאס איז דער תוכן פנימי אין „והוי•[61] דן את כל האדם לכף זכות" — דאס וואס א איד איז מלמד זכות אויף אים, איז ביי אים מגלה און ברענגט ארויס די באהאלטענע כוחות וואס זיינען דא אין אים, אזוי אז ער זאל קענען בפועל ביישטיין די נסיונות און עס ווערט סו"ס בטל הגנות (וכנ"ל סעיף ה)[62].

און דאס איז וואס דער רמב"ם זאגט אז א ת"ח איז „דן את כל האדם לכף זכות מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל": א ת"ח אמיתי וואס איז „דן את כל האדם לכף זכות" פארוואנדלט ער סו"ס „גנותו" של חבירו אין „זכות": קוקנדיק אויף חברו"ס נסיונות קשות זעט ער (אין דעם גופא) די גרויסע נשמה כוחות וואס ער פארמאגט (שזה נכלל ב„שבח חבירו"), ובמילא — איז ער „מספר בשבח חבירו ולא בגנותו כלל".

ז. און דאס איז די• הוראה פון דעם שם הסדרה „אמור" — אז עס דארף שטענדיק זיין, ובריבוי[63], די אמירה פון לספר בשבח חבירו פון יעדן אידן, אויך אין דעם וואס מ'דארף אים דן זיין לכף זכות. וואס אט די אמירה איז אזא וואס די עצם אמירה טוט אויף; ע"ד כביכול ווי דיבורו של הקב"ה וואס פועל"ט א מעשה כנ"ל, אזוי טוט אויך אויף די אמירה פון איין איד אויפן צווייטן אידן בשבחו, אז מ'איז מגלה און ברענגט ארויס זיין טוב הגנוז[64].

און דאס איז אויך מתאים מיט דעם פירוש רז"ל[65] (ומובא בפרש"י) אויף תחלת הסדרה „אמור . . ואמרת" — „להזהיר גדולים על הקטנים": „להזהיר" איז (אויך) מלשון זוהר ואור[66]. — דאס קומט לערנען, אז דער אופן ווי גדולים דארפן זיך פארנעמען און פועל'ן אויף קטנים[67] — וואס דאס איז אויך כולל

•61) כהלשון באבות שם.

62) אלא שאדה"ז בתניא שם לא הביא מרז"ל הוי דן את כל האדם לכף זכות, כי בעיקר בא לבאר איך שכ"א צריך לקיים „והוי שפל רוח בפני כל האדם" (אבות פ"ד מ"). אלא שי"ל שבזה שאדה"ז הביא וביאר ענין הנ"ל בתניא בזה גופא דן סוג זה של אנשים לכף זכות, והיינו שגילה הטוב גם בקל שבקלים (כבפנים).

63) ובלבד שלא ירבה יותר מדאי (שו"ע אדה"ז שם ס"ב־ג. וש"נ).

64) עפ"ז מובנת השייכות לימי הספירה (דפ' אמור קורין בכל שנה בימי הספירה), כי „בין פסח לעצרת . . מתאבלין על כ"ד אלפים מתלמידי רע"ק שמתו בימים הללו" (ל' אדה"ז בשו"ע או"ח סתצ"ג ס"א) שמתו „מפני שלא נהגו כבוד זה לזה" (יבמות סב, ב) „ואמרו (שם) שמתו במיתת אסכרה, דאפשר דכ"א דיבר לשון הרע והי' מספר בגנות חבירו• וסימן ללשון הרע אסכרה כדאמרינן כו'" (חדא"ג מהרש"א שם). ולכן בימי הספירה באה ההוראה ד„אמור" — לספר בשבח חבירו, כנ"ל.

65) יבמות קיד, סע"א.

66) ראה סה"מ תש"ח ע' 240.

67) ראה לקו"ש ח"ז ע' 151 ובהערות שם.

•) ועד"ז פי' באבות דר"נ רפט"ו בפי' מאמר ר"א (אבות פ"ב מ"י) „יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך": כשם שאין אדם רוצה שיהא שם רע על כבודו כך כו'.

„גדולים" און „קטנים" אין מדריגה, בעבודת השם — אויף אפשיידן זיי פון דברים בלתי רצויים, איז (בעיקר) ניט אזוי דורך פארנעמען זיך מיט דעם רע (כהציווי אז נאר — שמאל — יד כהה — דוחה[68]), נאר עס דארף זיין אין אן אופן פון „להזהיר" — זוהר ואור (ימין — מקרבת[68]), דורך מגלה זיין דעם טוב הפנימי וואס געפינט זיך ביי די „קטנים", ביז עס זאל ווערן „להזהיר", אז דער טוב הפנימי שבהם זאל ביי זיי שיינען און לייכטן.

ועפ"ז יומתק וואס דער פסוק נוצט דא דוקא דעם לשון „אמור" — און ניט „דבר": דער חילוק צווישן די לשונות „דיבור" און „אמירה" איז: דיבור איז א לשון קשה[69], וואס דאס מיינט דער אופן פון פארנעמען זיך און אויפטאן דורך שבירת הרע; משא"כ „אמירה" איז לשון רכה[70] און ענינה איז — אויפטאן דורך מגלה זיין דעם טוב וואס איז דא ביים צווייטן אזוי אז דער רע ווערט בטל מאליו וממילא.

ח. ע"פ כל הנ"ל ווען מען אויך פארשטיין די שייכות פון דער הוראה הנ"ל פון „אמור" צום רבין מהר"ש — וואס זיין יום ההולדת, ב' אייר, פאלט אויס (בשנה זו (תשד"מ) וכיו"ב)[71] אין דער וואך פון פ' אמור:

עס איז ידוע דער פתגם פון רבין מהר"ש[72]: די וועלט זאגט אז מיא קאן ניט ארונטער דארך מען אריבער[73], און איך האלט אז מיא דארף לכתחילה ארי־בער:

איינע פון די חילוקים פון „ארונטער" און „לכתחילה אריבער" אין עבודת ה' איז: „ארונטער" מיינט — אז מען פאר־נעמט זיך מיטן אונטן, „מטה" — זיך מתגבר זיין אויף די ענינים בלתי רצויים ביז מען קומט זיי ביי דורך עבודה ויגיעה; „לכתחילה אריבער" מיינט, אז לכתחילה הייבט מען אן מיט דעם „העכער", און מען איז מוסיף בטוב עד כדי כך, אז דער רע ווערט נחלש ובטל.

וואס דאס איז דער אופן פון „אמור", כנ"ל, דורך וועלכן מ'איז מבטל די ענינים בלתי רצויים פון א אידן אין אן אופן פון „לכתחילה אריבער".

און בשעת די הנהגה איז באופן כזה, שהוא טוב לשמים וטוב לבריות, איז דאס „תפארת לעושי' ותפארת לו מן האדם"[74], און נאכמער — תפארת שב־תפארת (די ספירה פון יום ההולדת פון רבין מהר"ש), דאן איז (בלשון הרמב"ם בנוגע א ת"ח — וואס סו"ס ווערט יעדער איד אין דער דרגא פון ת"ח, וכההבטחה — וכל בניך למודי הוי'[75]) — „עליו הכתוב אומר . . ישראל אשר בך אתפאר".

(משיחת ש"פ אמור תשמ"ב)

---

68) סוטה מז, א (וראה עיון יעקב לע"י שם). סנה' קז, ב.

69) מכות יא, רע"א. ספרי ופרש"י בהעלותך יב, א.

70) מכילתא ופרש"י יתרו יט, ג. ספרי ופרש"י בהעלותך שם.

71) ולהעיר שבשנה זו (תשד"מ) נתמלאו מאה וחמשים שנה מיום הולדתו.

72) אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"ץ ח"א ע' תריז.

73) וראה אוה"ת מג"א ע' ב'ש. ישעי' ע' רפח (סוס"ב).

74) לשון המשנה אבות רפ"ב.

75) ישעי' נד, יג — כולל הפי' „תלמידי הוי'" (מצודות שם).